

**ДОСВІД КРАЇН ЄС У ПРОТИДІІ ДІЯЛЬНОСТІ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ
ЗЛОЧИННИХ УГРУПУВАНЬ
НА ШКОДУ ЕКОНОМІЧНИМ ІНТЕРЕСАМ ДЕРЖАВИ**

Хороновський Олег Ігорович

кандидат юридичних наук,

здобувач відділу аспірантури і докторантури

Національної академії Служби безпеки України (м. Київ)

Розгляд даного питання розпочнемо з діяльності правоохоронних органів Німеччини як суб'єктів протидії організованій злочинності. У Німеччині в кожній адміністративній одиниці (землі) існує офіс, який збирає розвідувальну інформацію, пов'язану з діяльністю організованої злочинності. Ці індивідуальні офіси об'єднані у рамках штаб-квартири федерального департаменту кримінальних розслідувань. Координує розслідування штаб-квартира федерального відділу кримінальної розвідки, яку інформує слідчий відділ державного прокурора про наявну інформацію щодо виявленої конкретної злочинної діяльності. Відділи боротьби з організованою злочинністю з ідентичними структурами входять до структури федеральних земель. Розвідувальна діяльність та аналіз інформації координуються завдяки обміну даними між відділом боротьби з організованою злочинністю земель, відділом кримінальної поліції цих територій та федеральним відділом кримінальної поліції (на національному рівні). Загалом, розвідувальна інформація щодо злочинних організованих угруповань збирається поліцією. Необхідні дані також одержуються від прокуратури і податкових органів. Прокуратура повинна порушити кримінальну справу, якщо є достатні фактичні дані, що свідчать про кримінальний злочин. Ці дані можуть одержуватись через повідомлення агентів чи анонімні повідомлення будь-яких осіб. Отже, порушення кримінальної справи є відповіддю на одержану або зібрану за ініціативою правоохоронного органу інформацію. Але забороняється ініціювати розслідування без попередньої підозри у кримінальній дії. Серед методів збирання розвідувальної інформації слід назвати допит свідків, коротке або довгострокове спостереження, обшук та захоплення, телефонне прослуховування [1].

Зазначимо, що в європейських країнах, так само як в Україні, система протидії діяльності транснаціональних організованих

злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави складається з таких основних елементів:

- поліцейські органи;
- спеціалізовані правоохоронні органи;
- податкові служби;
- митні служби;
- органи фінансової розвідки.

З урахуванням розподілу функцій та завдань між державними органами в європейських країнах існує кілька моделей такої побудови.

Перший варіант розподілу повноважень – суто «поліцейський» підхід, коли ці функції інтегровані в діяльність поліцейських органів як один з напрямків діяльності. В Данії і Норвегії поліція поєднує функції протидії традиційній злочинності щодо порушення майнових прав, а також порушенням податкового, митного законодавства, відмиванню «брудних» грошей. Податкові і митні служби в цих країнах не мають правоохоронних повноважень і здійснюють тільки фіскальне адміністрування. Поза межами Європи подібну модель має Японія. Словенська модель відрізняється від окресленої тим, що фінансова розвідка віднесена до функцій міністерства фінансів.

Другий варіант інтеграції повноважень – «централізований», який особливо характерний для Італії. Ця країна має потужну воєнізовану правоохоронну структуру, що спеціалізується на всіх видах економічних злочинів. Фінансова гвардія Італії (Guardia di Finanza) адміністративно підпорядкована міністерству економіки і фінансів. Цьому ж міністерству підпорядкований орган фінансової розвідки, але він не входить до структури Фінансової гвардії. Така модель має більш ніж вікову історію. Вона відбиває італійський досвід держаного будівництва і особливості географічного положення країни.

Ознаки італійської моделі мають правоохоронні системи Греції, Туреччини і Ісландії, але зі значно меншою концентрацією повноважень. Так, у Туреччині і Ісландії певні правоохоронні повноваження мають митні служби, а у Греції – ще і податкова служба.

Третій варіант інституційної інтеграції полягає в об'єднанні податкових і митних служб у якості правоохоронних органів у рамках одної адміністративної структури. Таку модель мають Австрія, Великобританія, Ірландія, Нідерланди, Португалія, Іспанія, а поза межами Європи – Південна Африка. Однак така організація не охоплює всі функції. Злочини, не пов'язані з порушеннями податкового і митного законодавства (або у випадках, коли такі правопорушення не є визначальними) відносяться до компетенції поліції. Крім того в усіх зазначених країнах, окрім Іспанії і Південної Африки, поліція здійснює

і функції фінансової розвідки (в Іспанії і Південній Африці – міністерство фінансів).

В Бельгії і Словаччині також діє інтегрована податкова і митна структура. Однак її правоохоронні повноваження обмежені митними справами, податкові правопорушення розслідує поліція.

Решта моделей дає приклади широкого розподілу повноважень. У Люксембурзі, Фінляндії, Франції, Чехії податковими розслідуваннями займається поліція, податкова служба здійснює тільки адміністрування, а митна служба має власні правоохоронні повноваження. Різниця між цими країнами полягає у тому, що у Люксембурзі і Фінляндії фінансова розвідка віднесена до компетенції поліції, а у Франції і Чехії – міністерства фінансів.

У Німеччині, Швейцарії і Швеції, а поза межами Європи – Нової Зеландії, податкові і митні служби мають власні правоохоронні повноваження, які не перетинаються з функціями поліції, однак поліція здійснює фінансову розвідку. Низка країн поза межами Європи – Австралія, Індія, Канада, Південна Корея, США, Чилі – має схожу модель за винятком того, що фінансова розвідка відноситься до компетенції міністерства фінансів [2, с. 180–182].

Проблема інтеграції правоохоронних функцій пов'язана з різноманітністю економічних злочинів, характер яких достатньо динамічно змінюється і доповнюється новими способами здійснення правопорушень. Порухення податкового і митного законодавства становить тільки частину злочинності на шкоду економічним інтересам держави. Такі види, як отримання монопольних надприбутків, порушення правил конкуренції, шахрайство, кіберзлочинність, порушення споживчих норм і стандартів, фальсифікація бухгалтерської звітності однаковою мірою важко віднести як до традиційної компетенції міністерства внутрішніх справ, так і міністерства фінансів або іншої урядової структури. Взагалі, на сьогодні основним критерієм віднесення злочинних дій до економічних є не суб'єкт злочину і не об'єкт зазіхань, а спосіб (метод) здійснення і приховування [3].

Додатковою складністю є те, що частина злочинів скоюється всередині приватних або публічних корпорацій, фінансових установ їхніми власними співробітниками, клієнтами або партнерами. Відповідно до звіту аудиторської компанії «Pricewaterhouse Coopers» [4], викриття більшості таких злочинів здійснюється власними службами безпеки корпорацій і фінансових установ, і тільки після цього інформація передається до правоохоронних органів. А надмірний контроль над бізнесом та нав'язування йому правоохоронного захисту з боку держави може бути контрпродуктивним для розвитку економіки.

З цієї точки зору важливішим за інституційні моделі є європейський досвід створення інтерфейсів взаємодії різних правоохоронних структур і функціональної інтеграції інструментів протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави.

Окрім обміну інформацією і створення спільних баз даних, в європейській практиці широко застосовуються такі методи:

- спільні слідчі групи (метод застосовується в Австрії, Данії, Люксембурзі, Нідерландах, Португалії, Словенії, Туреччині, Фінляндії);

- міжвідомчі центри розслідувань (метод застосовується у Нідерландах, Фінляндії і Швеції);

- відрядження працівників і спільне розпорядження персоналом (метод застосовується у Бельгії, Великобританії, Ірландії, Іспанії, Італії, Нідерландах, Норвегії, Фінляндії, Франції) [5].

Підсумовуючи, зазначимо, що зарубіжний досвід дає різноманітні позитивні приклади: уніфікації баз даних та забезпечення правоохоронних структур доступом до них; побудови ефективних моделей правоохоронних систем; дієвого міжнародного та міжвідомчого обміну інформацією; горизонтальної інтеграції через спільні слідчі групи, міжвідомчі центри розслідувань, відрядження працівників та спільне розпорядження персоналом тощо. Водночас, використання цього досвіду в Україні потребує залучення широкого кола спеціалістів, глибокого аналізу норм чинного законодавства та чіткого прогнозування практичної значимості та реалізації нововведень в правоохоронній системі.

Список використаних джерел:

1. Титаренко О. О. Досвід Німеччини в програмуванні протидії злочинності в сучасних умовах. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 267–274.

2. Шостко О. Ю. Аналіз ефективної діяльності системи кримінальної юстиції у сфері протидії організованих злочинності в окремих європейських країнах. *Проблеми законності*. 2009. № 1. С. 176–185.

3. Європейський досвід організації системи протидії економічній злочинності : Аналітична записка Нац. ін-т стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1106> (дата звернення 10.02.2023).

4. Cybercrime: protecting against the growing threat. Global Economic Crime Survey. Pricewaterhouse Coopers. URL: http://www.pwc.com/en_GX/gx/economic-crime-survey/assets (дата звернення 10.02.2023).

5. Олійник Ю. Я., Серeda Т. М. Європейський досвід запобігання організованої злочинності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* : наук.-пр. журн. / Міжвід. наук.-досл. центр з пробл. боротьби з організ. злоч. Київ, 2013. № 1(29). С. 365–370.